

Кареліна Л. А.

КОЛЬОРОБАЧЕННЯ ТА КОЛЬОТВОРЕННЯ – НАЙВАЖЛИВІШІ ЗАСОБИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ (з досвіду роботи викладача)

А Розкривається значимість кольоробачення та кольотворення як найважливіших засобів образотворчої діяльності учнів, їхнього розвитку та сприймання, що дає підставу до детальнішого вивчення предмета.

Ключові слова: колір, кольоробачення, кольотворення, образотворче мистецтво.

Сприймання пізнавальної та творчої активності учнів в образотворчому мистецтві активізує їхній самостійний пошук в творчості у будь-якому предметі образотворчого мистецтва. А на окомір викладача школи мистецтва – це розвиток сенсорних та інтелектуальних процесів, прийомів розумової діяльності: аналіз, синтез, аналогія, узагальнення, розвиток наочно-образного, просторового, колористичного, композиційного мислення.

Вважаємо, що вже дітям 6–7 років потрібно говорити про складову предмета, натюрморту і взагалі, що означає цей термін. У цьому віці дуже гарно запам'ятовується все, що говорить викладач. Ставлення повинно бути наївно-доросле до засвоєння, до виконання, до успішності. Застосування віри, як до дорослих, у добутих ними знаннях, що спонукає учнів до відповідальності. У кінці уроку надається можливість оцінювати учнями свої й інші роботи у класі, але з поясненням своєї думки: чому думаєш так, а не інакше.

Викладачам відомо, що всі діти люблять малювати, і при виконанні роботи вони уважні й з інтересом ставляться до своєї творчості: що ж таке намалював, і що за оцінка буде.

Наприклад, у першому класі на уроці живопису учениця Поліна Новікова розмовляла сама із собою і зверталася так до фарб: «Ну де ж той кислий колір?» Запитала, що хоче відобразити, і була здивована... Кислий колір, у її розумінні, це вигляд моря (тобто – холодний), а сонця колір – солодкий.

Такий термін як «укомпанування» учні пояснюють так: «Якщо іграшки не влазять до ящика, їх потрібно не кидати, а старанно покласти, щоб нічого не вилазило, бо ніжкам ляльки буде боляче, якщо їх кришкою придавити.

Саме головне – це довіра і справедливість будь у чому: в оцінюванні (все буде підмічено і в пам'яті фіксується), похвалі тощо. Наприклад, Андрій Ємець, дуже помітна особистість, саме у його творчості небо чомусь коричневе, а земля – жовта, або зелена ваза, у натюрморті, чомусь почорніла, а червоно-жовті квіти такими й залишились. Мабуть так хочеться відображати! Довго придивлялась і... та він же не бачить дійсних кольорів!

Хлопчик так мріє бути архітектором і вчитель повинен це розуміти – хай малює пером, олівцем. Зараз він використовує більш-менш кольорову пастель. Не потрібно відбивати бажання, людина бажає малювати!

Інноваційність у викладанні сучасним учням полягає у принципі варіантності (надання власного вибору творчої діяльності). Кольорове бачення – явище унікальне і закономірне. Нині вже зрозуміло, що розкрити це складне явище, розглядаючи його лише на якомусь одному рівні (фізичному, фізіологічному, психологічному, естетичному) практично неможливо.

Викладач, перш за все, навчає кольоробаченню, бо колір як властивість предметів оточуючої дійсності та одне з характерних людських відчуттів безпосередньо пов'язаний із зоровими відчуттям й сприйманням. Тому з часом зорові аналізатори вдосконалюються: з'являється здатність розпізнавати, розрізнити кольори.

Саме кольором передаються почуття і думки, створюються образи на площині, тобто сприймання твору. Із часом учні зуміють передати колір предмета і його відтінки кольором, не збиваючи форми, а також моделювати кольором об'єм.

Помітне затруднення в учнівських роботах викликає техніка «гризайль». Учні часто намагаються правильно підібрати колір, забуваючи, що правильність передавання значно більше залежить від співвідношення тонів, від сили тону, ніж від точності у підбиранні самого кольору. Один і той самий колір має різну силу тону. Приступаючи до роботи, потрібно визначити світлотіньові відношення, поступове підсилення до потрібного тону. А при підбиранні кольорової гами потрібно навчити визначати не тільки колір, а й відтінок.

Колір, як властивість предметів оточуючої дійсності, є одним із відчуттів, безпосередньо пов'язаних із зоровим сприйманням. Знаючи в якій мірі світлові промені поглинаються різними фарбами, можна заздалегідь передбачити колір у суміші фарб. Для полегшеного вивчення спектру кольорів повинні бути таблиці, що допомагають і в підбиранні, й визначенні відтінків кольору, а також краще засвоїти навчальний матеріал. Колірний

спектр допоможе знайти взаємодоповнюючі кольори, що розташовані один проти одного. Один і той самий колір має різну силу тону, якої треба дотримуватися при роботі фарбами (пастеллю). Учнів потрібно навчити визначенню не тільки самого кольору предмета, а й його відтінку, тону. Відтінок залежить від того, поруч з яким іншим кольором він перебуває.

Методичні особливості розвитку сприймання уроків образотворчого мистецтва, кольоротворення у випадку його використання, здатне забезпечити оптимізацію естетичного виховання учнів.

Отже, у вихованні учнів про колір потрібно наголошувати на тому, що колір – одна з невід'ємних ознак будь-якого предмета, причому дуже мінлива: зміна тону залежить від кількості і величин частинок вологи й пилу в повітрі, що утруднюють проходження кольорових предметів і впливають на зміну кольору. У чистому повітрі небо й віддалені предмети здаються синішими, у вологому чи похмурому – сірішими.

Сприймання кольору предмета залежно від освітлення й оточення можна простежити, уважно розглядаючи жовте яблуко. Жовтий колір яблука на фіолетовому тлі буде найяскравішим, теплим, тоді як на червоному тлі буде здаватися холоднішим. Зі знання фізики відомо: якщо пропустити білий сонячний промінь через скляну тригранну призму, він розкладеться на білій поверхні на сім кольорів спектра у такій послідовності: червоний, помаранчевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий. Наприклад, розкладання сонячного проміння можна спостерігати на небі за веселкою. Якщо пильно придивитися, то можна помітити, що між кольорами веселки немає межі, вони повільно переходять один з одного, створюючи безліч відтінків.

Відомо, що кольори поділяються на хроматичні й ахроматичні («хрома» – колір, у перекл. з грец. мов.). Ахроматичні кольори: білий, сірий, чорний. Хроматичні всі інші: жовтий, помаранчевий, червоний, синій, зелений, фіолетовий, коричневий. Хроматичні кольори мають властивості: колірний тон, насиченість, світлотність. Колірний тон – це відмінна властивість кольору. Всі теплі й холодні кольори і всі відтінки цих кольорів належать до колірному тону. А світлота – це ступінь послаблення кольору. Світлота характеризується порівнянням даного хроматичного кольору з ахроматичним. Хроматичні кольори відрізняються різною світлотою по відношенню один до одного. Наприклад, всі жовті, жовто-помаранчеві, жовто-зелені кольори світліші, ніж червоний, синій, фіолетовий. Отож, жовті кольори найсвітліші. А найтемнішими кольорами (серед хроматичних) будуть сині й фіолетові. Один і той самий колір може мати різну світлоту: синій – темний, блакитний – світлий, фіолетовий – темний, бузковий – світлий, крім того, ще є проміжні кольори.

Із семи кольорів спектру виділяють три головні кольори, яких не можна дістати з інших кольорів. Це жовтий, синій і червоний. У різних кількісних співвідношеннях ці три кольори дають можливість здобути велику кількість кольорів і відтінків, за допомогою яких у живопису передають кольорове багатство навколишнього світу. В старших класах можна ознайомити учнів із тим явищем, що найтепліший червоний колір може мати холодний відтінок. Наприклад, колір редиски має холодний синій відтінок, колір помідора, моркви – теплі відтінки і будь-який холодний колір може мати теплі відтінки.

Ахроматичні кольори відрізняються один від одного тільки ясністю, тобто один із них світліший, а інший – темніший. Якщо ахроматичний колір має ледь помітний

синюватий, червонуватий чи інший відтінок, він є хроматичним. Вони характеризуються трьома ознаками: кольоровим тоном, ясністю і насиченістю. Всі якості кольору, які є в природі, можна визначити через ці три основні ознаки.

Характеризуючи кольоровий тон, насиченість і ясність, можна правильно визначити колір будь-якого предмета, якість кольору, його зв'язок з іншими кольорами. Одночасне порівняння предметів за трьома ознаками кольору (кольоровим тоном, насиченістю та ясністю) є методом визначення світлотіньових і кольорових відношень.

Гармонійне поєднання кольорів залежить від кількісного співвідношення кольорів. Наприклад, на зеленому тлі невелика червона пляма сприймається приємно, надаючи більшої ясності обом кольорам, але зелений колір на червоному тлі дає неприємне, різке кольорове поєднання. Гармонійному поєднанню сприяє помірність теплих і холодних кольорів. Наприклад, відомо, що теплі кольори добре сприймаються поряд із темними, а холодні – поряд зі світлими.

Відображення кольору та процес кольоротворення значно збагачує естетичну сферу учня. В кольорових відчуттях яскраво виражений емоційний тон, тому не випадково говорять про теплий і холодний кольори. Досліджено, що чорний колір сигналізує про небезпеку, пригніченість. Викладач цей колір може не застосовувати навіть у своїх поясненнях про кольоротворення, його можна замінити іншим – змішання фарб. Але пам'ятати і про закон контрасту: чорне на білому, або біле на чорному дуже добре сприймається оком.

Учні повинні знати, як змінюються кольори при яскравому і слабкому освітленні. При яскравому світлі всі кольори у природі виділяються, стають менш насиченими, жовтуватими або білуватими.

Важливе значення має питання про культуру відчуттів, організовані заняття сприяють розвиткові зорових відчуттів і в тому числі відчуття й усвідомлення сутності кольору в образотворчій діяльності. Наприклад, виконання зображення речей у натюрморті має самостійне значення, натюрморт характеризує не лише речі як такі, а також їхнє соціальне положення, зміст і спосіб життя людини, викликає асоціації та аналогії. Як у навчальному, так і в творчому натюрморті є потреба у точній передачі істотних і характерних рис природи. Кожен предмет натюрморту повинен бути зв'язаний змістом з іншим, близьким за значенням, і відповідати основному принципу виразності зображення: різні форми, матеріал, фактура предметів, колір. Одним із істотних завдань є передавання повітря, простору, віддаленості предметів. Розміщення драперії, місце її в композиції підпорядковується естетичним вимогам, які закладені в гармонії форм, світла, кольору, тону. Натюрморт повинен бути виразним за характером форми матеріалу, кольору, тону насиченості й освітленості.

Під час виконання натюрморту ставлять нижче рівня очей, щоб його горизонтальну площину було видно в перспективному скороченні. Колір у натюрморті не може існувати окремо. Колір кожного предмета і на світлі, і в тіні, хоча й має свій відтінок, але споріднений у цілому. Кожна поверхня предмета повинна пульсувати теплими і холодними відтінками, що підпорядковуються єдиному колориту. В цьому випадку натюрморт відтворить красу предметів, їхню кольорову цінність.

Викладач Школи мистецтв повинен розвивати, заохочувати творчі здібності свого учня, загострювати образну й творчу увагу, сміливість думки під час виконання роботи, нестандартних рішень, асоціативність, мислен-

ня, зорову пам'ять тощо.

Учні 9-10 і більше років мають знати деякі закони перспективи, елементи композиції, поповнити свій словник професійною термінологією. Їм значно частіше даються практичні заняття, на яких поступово розвиваються образне сприймання, спостережливість, аналітичне мислення (знаходження подібностей і відмінностей, співставлення). Зорова пам'ять, почуття ритму та гармонії, просторова уява, формування вмінь і навичок площинного і об'ємного зображення.

На практичних заняттях доцільно проводити заняття з природи (за самостійним рішенням), за власною уявою щодо композиції, ілюстрації до художніх творів Т. Шевченка, Б. Олійника та ін. Технічне виконання і види роботи в процесі навчання доповнюють один одного, утворюючи цикли, зв'язані між собою навчально-виховною метою. Найяскравіше творчі здібності учнів виявляються в процесі виконання композицій на теми оточуючого життя та ілюстрування літературних творів.

Потрібно всебічно підтримувати творчість учнів: виставки, вернісажі, конкурси тощо. Наприклад у 2014 р. – Валерія Шара, 13 років, мала на обласній олімпіаді «Чарівний олівець» III місце та I місце в обласному конкурсі «Світ навколо нас». Брала активну участь в обласному етапі XIII Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості під гаслом «Об'єднаймося ж, брати мої», присвяченого Шевченківським дням; Всеукраїнському конкурсі «Нові імена України»; виставці малюнків у Полтавській галереї мистецтв).

Велику роль у стимулюванні творчого ставлення учнів, в образному сприйманні відіграє використання різноманітних художніх технік і матеріалів (акварель, гуаш, пастель, ліногравюра тощо). Доречно введення в практичну роботу, наприклад, на уважність при роботі над постановою натюрморту, як виховання об'ємно-просторового сприймання, який учить аналізувати, передавати форми предметів, типові риси, як пропорції, об'ємність, колір, матеріал, положення в просторі, відчуження світлотіні – сприймання по пам'яті, а саме: натюрморт ставиться і знімається з натурального столика. Це дає можливість зміцнення зорової пам'яті.

Сприймання кольору – явище унікальне й закономірне, і до кінця розкрити це складне явище, розглядаючи його лише на якомусь одному рівні (фізичному, фізіологічному, психологічному, естетичному), практично неможливо. Образотворче мистецтво як предмет гуманітарно-естетичного циклу в сучасній педагогічній науці все частіше стає об'єктом переосмислення й експериментального вивчення.

Значимість кольору як одного з найважливіших засобів образотворчої діяльності учнів, розвитку кольорового бачення та сприймання не перевершена.

Художня освіта має стати не тільки системою художніх знань і вмінь, а й системою особистісних

художньо-естетичних цінностей і компетентностей – важливих складників естетично розвиненої особистості, готовності використовувати отриманий досвід у самостійній практичній художньо-творчій діяльності на основі виявлених художніх здібностей, естетичного ставлення до творчої індивідуальності кожного учня.

Особливе місце серед технічних засобів посідає поліекран який допомагає створити цілісний художній образ, а також зосередити увагу учнів на конкретних деталях. Наприклад, розглядаючи репродукцію осіннього лісу, учні бачать загальний план, але за дуже короткий час їхня увага переключається на деталі пейзажу: кору дерева, його листя.

Для стимуляції естетичних почуттів можна проводити уроки на пленері (у парку або біля річки). Такі уроки пробуджують образне мислення, стимулюють зорову пам'ять, окомір, враження від самої природи, збагачування образу за власним сприйманням, уявлення. Важливою характеристичною цього мислення є встановлення зв'язків предметів та їх якостей.

Наприклад, інтегровані уроки у школах мистецтв є одними з поширених форм проведення уроків образотворчого мистецтва, у рамках яких задіяні вчителі образотворчого, хореографічного, музичного відділів. Наприклад, тема уроку може бути одна: «Лебедине озеро» Петра Чайковського».

Нині актуальною є предметно-інтегративна система мистецької освіти, яка домінує зміст лінії: музична і візуальна мистецького викладання. Вважається впровадження інтегративного підходу до навчання образотворчого мистецтва (у школах мистецтв, або музичних) передбачає теоретичне обґрунтування взаємозалежності структурних компонентів педагогічної системи: сприймання – аналіз-інтеграція – практично-самостійна діяльність – творчість.

Практикуючи самостійні роботи, дозволяємо учням оцінювати власні та роботи інших, але при цьому вони повинні пояснювати: чому така думка, де помилки, що неправильно, правильно, негарно, гарно і т. д. Такі «вправи» дають можливість учням мати своє власне ставлення, і саме головне, розвивати мислення.

Отже, емоційне ставлення учня до явища, сюжету дасть поштовх до виникнення зв'язку: живе споглядання – зоровий образ – образотворча практика. Головне не давати учневі емоційно згасати!

Список використаних джерел

1. Бичкова, Л. В. Колористична культура античного світу / Л. В. Бичкова. – Київ : Вища школа, 2003. – 135 с. : іл. – Бібліогр.: с. 132-135.
2. Огуй О. Д. Світло- та кольоробачення: парадигма поглядів від античності до сьогодення / О. Д. Огуй // Мова і культура. - 2012. - Вип. 15, т. 2. - С. 21-27. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mik_2012_15_2_5.pdf.
3. Печенюк, Таміла. Кольорознавство: к изучению дисциплины / Таміла Печенюк. – Київ : Грані-Т, 2009. – 191, [1] с. : кольор. іл., мал., табл. – Бібліогр. в кінці розд. – Л-ра : с. 187. – Ім. покажч. : с. 191.

Дата надходження
авторського оригіналу: 15.10.2015

Кареліна Л. А. Цветовидение и цветотворение – важные средства изобразительной деятельности учащихся (из опыта работы преподавателя).

А Раскрывается значимость цветовидения и цветотворения как важнейших средств изобразительной деятельности учащихся, их развития и восприятия, что даёт основание для более детального изучения предмета.

Ключевые слова: цвет, цветовидение, цветотворение, изобразительное искусство.

Karelina L.A. Colourviewing and colourcreating as the most important means of pupils' graphic activity.

S The article reveals the importance of colourviewing and colourcreating as the most important means of pupils' graphic activity, their development and perception that gives rise to a more detailed study of the subject.

Key words: colour, colourviewing, colourcreating, art.